

Om månen i folketro

– dengang og nu

Af Michèle Simonsen

Månen har altid fascineret mennesker. Både de lærde og lægfolk har undret sig over månens faser og dens regelmæssige kommen og gåen og spekuleret over dens indflydelse på naturen og på menneskers skæbne. De fleste samfund har knyttet månens gådefulde adfærd sammen med kvindernes lige så gådefulde månedlige cyklus. For eksempel viser et hulemaleri i *Laussel* i Frankrig en kvinde, der holder venstre hånd i skødet og i den højre et bisonhorn med tretten streger, der muligvis repræsenterer halvmånen (1). Spekulationer omkring månen og stjernerne har dannet grundlag for oldtidens astrologi, som senere inspirerede alkymi og, om end meget indirekte, moderne astronomi. Imidlertid blev disse forestillinger med oplysningstiden forkastet som formørket overtro. Men i de sidste tyve år har der været en betydelig reaktion mod oplysningstidens tankegods, og månen synes at genoptage en vigtig rolle i dele af det moderne rituelle liv.

Månen i folkedigtning

Månen har også inspireret den folkelige fantasi og fremkaldt et sandt overflødhedshorn af mere eller mindre skæmtsomme sagn vedrørende dens oprindelse, dens forhold til solen, dens færden på himmelen og forsvinden, og dens udseende. Ifølge diverse traditioner er solen hankøn, månen hunkøn, og stjerner deres børn (dog er måne hankøn og sol hunkøn på tysk). Solen blev skabt af Gud og månen af Djævelen (2). Oprindeligt var månen en sol, der også udstrålede lys og skinnede om eftermiddagen, mens solen skinnede om formiddagen. Men da månen forsøgte at udvide sin virkeperiode på bekostning af solen, blev den straffet, og nu kan den kun reflektere solens lys (3).

Pletterne på månen er blevet opfattet som »manden i månen« eller »kvinden i månen«, dvs. mennesker der blev bortvist som straf for diverse forseelser. I nogle sagn, sandsynligvis de ældste af dem, er forseelsen hån mod selve månen, hvilket forklarer straffens natur. I et udbredt sagn f.eks. bliver en tyv pågrebet, mens han stjæler brænde eller kål fra en bondemand. Han benægter sin skyld med disse ord: »*Lad månen ramme mig hvis jeg lyver!*« Selvfølgelig bliver han straks suget

op til månen (4). Hans foragt for månen regnes for mere alvorlig end tyveriet. Andre sagn er påvirket af kristendom og fortæller at »måne-
manden« eller »månekvinden« blev bortvist til månen, fordi de havde
brudt søndagshvilen (5) eller danset på Vor Frue dag (6). Nogle sagn
fortæller, at Judas Iskariot hænger på månen (7), og at Jerusalem Sko-
mageren står i gabestok deroppe. I mere verdslige sagn bliver måne-
manden eller månekvinden straffet for en ren social forbrydelse, som
oftest tyveri eller manglende gæstfrihed.

Traditionelle forestillinger om månen

Månens faser er blevet tillagt særlig indflydelse på mennesker. Hvilken
slags indflydelse varierer fra sted til sted, men bag de mange variatio-
ner ligger altid en modsætning mellem fuldmåne og nymåne og mel-
lem tiltagende og aftagende måne. Desuden vedrører det næsten altid
vækst og forfald, fødsel og død. Nogle steder bliver drenge undfanget
i tiltagende måne og piger i aftagende måne; andre steder er det om-
vendt. Børn født i aftagende måne bliver svagelige (8), mens børn født
ved nymåne vil lide en voldelig død (9), osv. Og at der fødes flere børn
ved fuldmåne, er den dag i dag en meget udbredt opfattelse, også på
fødeklinikker.

Allesteds bliver fuldmåne tilskrevet en særlig kraft. Ønsker man at
få et smukt hår, skal man børste det i månelys (10); ønsker man at
blive af med vorter eller fregner, skal man vaske sig under fuldmåne
(11). Og hvis man er blevet forhekset og er faret vild, kan en besværg-
else til månen hjælpe én til at finde den rette vej (12). Omvendt er det
skadeligt at sove i månelys. Og en jomfru, der går ud for at tisse i det
fri, må ikke vende sig mod månen, når den er tiltagende, i så fald bli-
ver hun helt sikkert med barn (13). Og som bekendt tager varulvene
deres dyriske form hovedsagelig ved fuldmåne.

Tilsvarende forestillinger fandtes også i det førindustrielle Dan-
mark. Folkemindesamleren Evald Tang Kristensen skriver: »*Alt hvad
man ønsker, der skal aftage, må gøres i aftagende måne: orm og vor-
ter fordrives, svulster smøres bort, kirtelsyge helbredes, mens alt, hvad
der skal vokse og fremmes, må ske ved tiltagende måne, således køer
føres til tyr, korn sås, planter sættes, uld klippes*« (14). Og Just Ma-
thias Thiele, der har indsamlet danske sagn og »overtroiske meninger«,
beskriver følgende helbredelsesritual: »*Den, der lider af knuder i hal-
sen, skal en klar aften ved tiltagende måne stille sig ude på en markskel
med ansigtet vendt mod nord. Derpå drejer han sig til højre mod øst
og videre mod syd, så mod vest og atter om mod nord. Derefter drejer
han sig til venstre, indtil han ser månen lige ind i ansigtet uden at blinke,*

og da siger han så højt, han kan, idet han gnider sig med hånden på halsen: »Hvad jeg ser, tage til! Hvad jeg gnider, tage af. I navnet osv.« (15).

Også de lærde tillagde månen stor indflydelse på mennesker. Ifølge klassisk lægekunst forhøjes blodtrykket ved nymåne, hvorfor læger plejede at tappe blod ved aftagende måne. Fuldmåne mentes at påvirke sindstilstanden – især hos kvinder. »Moonstruck«, »lunatic«, »loony« betyder »sindssyg« på engelsk, »lunatique« på fransk og »månesyg« på dansk betyder »uligevægtig«. »Patienterne blev altid lettere sindsyge ved fuldmåne« udtalte en sygeplejerske i 1930'erne (16). Tit blev den månesyge bare hæmningsløs: »Ved fuldmånen løftede en kvinde sine skorter, smed benklæderne og råbte: Nå, hvad siger I så?« (17).

I det 16. århundrede tog både alkymister og folkelige kloge mænd og -kvinder hensyn til månens faser for at lave og indvie magiske redskaber, tilkalde ånderne, tilberede medicin og tryllemidler. Magi i forbindelse med helbredelse samt lykkebringende magi og berigelsesmagi skulle være særlig kraftfuld ved tiltagende måne, mens binde- og ødelæggelsesmagi normalt udføres ved aftagende måne.

Forestillinger om månen i en fransk landsby i det 20. århundrede

I sit studie af kvinders erfaringsfelt i den franske landsby *Minot* midt i det 20. århundrede har den franske etnolog Yvonne Verdier kortlagt det komplicerede mønster af trosforestillinger, der er knyttet til månen i befolkningens forestillingsverden (18). Månen er forbundet med plante-saft, med blod og andre kropsvæsker, med dug, med vand, og med frugtbarhed og kvindelighed, både dens positive og negative aspekter. Den tiltagende måne betragtes som gavnlig for alt det, der vokser i højden, mens den aftagende måne er gavnlig for alt det, der vokser under jorden. Derfor skal korn, lucerne og ærter, hvis spiselige dele vokser over jorden, sås ved tiltagende måne, mens rodfrugter skal sås ved aftagende måne.

Den aftagende måne betyder ligevægt, mens den tiltagende måne betyder uro. Den sættes i relation til menstruationsblod og til alle gæringsprocesser. Den betragtes som »kold« og skadelig, især for saltkonservering af mad. I lighed med menstruerende kvinders tilstedeværelse er månelyst katastrofalt for al saltkonservering, gæring og alle emulsionsprocesser. Hvis en kvinde kommer i nærheden af saltkarret mens hun har sine »måner«, vil flæsk fordærves med det samme. Det samme gælder til en vis grad vin, der straks bliver sur. Og ingen menstruerende kvinde burde forsøge at lave en mayonnaise, for den vil med sikkerhed skille. (Min egen bedstemor var stadig overbe-

Venus med hornet (Laussel, Frankrig) med venstre hånd i skødet og halvmånen i højre hånd.

vist om det i 1950-ernes Paris). Til gengæld har kvinder over klimakteriet fri adgang til saltkarret.

»*La lune rousse*«, »den røde måne«, dvs. den sidste måne i april, er særlig kraftfuld og skadelig i hele dens cyklus, på samme måde som rødhårede kvinder altid er skadelige for saltkonservering og gærings-

processer og ikke kun under menstruation. Den *røde måne* bringer frost med sig, hvilket får bladknopper til at blive røde og visne. Maj måneds dug, der regnes for at være »*månens menstruationsblod*«, er særlig kraftig. Den kan både helbrede, fjerne vorter og fregner og gøre køer syge; den bruges som elskovsdrik, men også som gift. Måske var det på grund af den *røde månens* skadelige påvirkning, at bryllupper var sjældne i maj måned. Verdier konkluderer, at for beboerne i *Minot* synes månen at være i tæt forbindelse med kvindelighed, med biologiske og kosmiske rytmer, med tid og med det hinsides.

Forestillinger om månen i antroposofi

Det biodynamiske jordbrug, som er en vigtig del af den antroposofiske lære grundlagt af Rudolf Steiner i 1913, viderefører i en vis udstrækning denne gamle folkelige naturopfattelse, hvor man tillægger himmellegemer indvirkning på jorden og tilstræber en samhørighed mellem de biologiske rytmer og de kosmiske rytmer (19). I modsætning til moderne jordbrug, der bygger på kemi og stoffer alene, anerkender det biodynamiske jordbrug også de organiserende kræfter i naturen, der sammenbinder stofferne til organisk væv i en levende organisme. Der findes altså et biologisk-dynamisk princip i naturen, der tilhører den oversansbare verden. Derfor må et jordbrug betragtes og behandles som en stor organisme, med respekt for dens utallige livsformer med hver sin særlige funktion. Således har Maria Thun, som har et forsøgscenter i Tyskland (20), igennem mange år arbejdet med månens betydning for plantevæksten og søgt at drage praktiske fordele af dens indflydelse på planterne. På grundlag af månens bevægelse igennem dyrekredsen (de tolv stjernetegn) udgiver hun hvert år en såkaldt »såkalender«, hvor det angives, hvornår det er mest fordelagtigt at udføre forskellige arbejdsprocesser i jordbruget. Hun mener at have fundet helt klare sammenhænge mellem de stjernebilleder, månen gennemløber og planternes vækst. Såkalenderens anvisninger følges i vid udstrækning i det biodynamiske jordbrug.

Også bagning menes at være påvirket af de kosmiske kræfter. Karin fra Sverige siger:

»Jeg bruger yderst sjældent gær til bagning og laver selv min surdeg. Da jeg ville bage med honning/salt hævnning, mislykkede det. Det skyldes formodentligt at jeg ikke bagte ved fuldmåne« (21).

Hver slags korn er desuden, ifølge antroposofien, forbundet med deres oprindelige dyrkningsområder, med en af ugens syv dage, med månen, solen og planeterne og med menneskers fire temperamenter. F.eks. er ris, som vokser i vand, forbundet med mandag, »månens

dag«, fordi månen påvirker vand. Risen kommer fra Øst, hvor det flegmatiske temperament hersker, hvilket svarer til lymfesaft, ifølge Paracelsus' gamle lære om de fire elementer (22).

Det biodynamiske jordbrug viderefører altså i vidt omfang bondens traditionelle naturopfattelse. Men Antroposofien hviler på en omfattende, holistisk religiøs verdensanskuelse, og andre dele af Rudolf Steiners syn på månen lader sig måske ikke så nemt føres tilbage til folkelige forestillinger fra det førindustrielle samfund. For Rudolf Steiner er den menneskelige krop resultatet af samspillet mellem de kosmiske kræfter, der stræber efter at forme mennesket som en kugle, og de jordiske kræfter, der stræber efter at skabe det som en søjle, med sammenvoksede arme og ben. Og det er månens kommen og gåen i løbet af graviditeten, der konfigurerer og differentierer det menneskelige hoved. Fuldmånen skaber gradvis ansigtet og nymånen baghovedet, i løbet af de ti gange – ti måne-måneder – månen kommer forbi embryonen i moderens skød (23).

Rudolf Steiner har været ganske indflydelsesrig i Skandinavien, især i Norge. Det må dog siges, at ikke alle dem, der dyrker biodynamiske jordbrug nødvendigvis bekender sig til hele den antroposofiske månekosmologi.

Månen og kulturhistorien

Månen har spillet en afgørende rolle i de fleste samfunds kosmologier. De arkaiske kalendere bygger på måneåret og har kun gradvis indarbejdet ændringer, der bygger på solåret. Allerede den britiske antropolog og religionshistoriker J. G. Frazer mente, at netop forskellen mellem måneår på 354 dage og solår på 366 dage kunne forklare de *tolv juledages* særligt hellige karakter, som er meget mere udbredt end til de kristne samfund. Uden dog at kunne forstå, hvorfor kelternes historiske kalender f.eks. ikke opererede med tolv ekstra dage i slutningen af måneåret, men med en ekstra tredive dages måned hver to og et halvt år (24). Den skotske forsker Emily Lyle, som i de sidste mange år har arbejdet med arkaiske kosmologier fra et strukturalistisk og semiotisk synspunkt, har foreslået en mulig forklaring. Ifølge hende har kelterne sandsynligvis ikke regnet med den synodiske månemåned fra den ene nymåne til den næste, skiftevis niogtyve og tredive dage, med kun med den tid hvor månen er synlig, skiftevis syvogtyve og otteogtyve dage. Hvilket betyder, at de tolv »hellige« dage i kalenderen ikke stod udenfor, men indenfor måneåret. Ifølge Lyle er det grundlæggende begreb i den arkaiske forestillingsverden modsætningen mellem mørket og lyset som metaforer for død og liv. De to-tre dage om måneden hvor månen helt forsvinder, blev altså begrebsmæssigt forstået som en »mørk«, »dødsmærket« periode, der stod i modsætning til »ly-

set«. De atten mærkedage blev så fjernet fra hver måned og omkretet. Seks af dem blev til enkelte højtider i løbet af året, og resten blev til de tolv hellige dage om vinteren, hvor »årets hjul drejer« (25). Emily Lyle ser i denne modsætning mellem månens lyse og mørke perioder den kernemetafor, der strukturerer hele den sociale organisation og kultur i det arkaiske indoeuropæiske område og endda udover det.

Den britiske antropolog Chris Knight går så vidt som at tilskrive månens faser oprindelsen til selve kulturen og al symbolsk tænkning (26). Intet mindre! På grundlag af mange forskellige etnografiske data fremlægger han den hypotese, at kultur blev skabt af kvinder. I protohistoriske samfund var kvinder meget lidt bevægelige på grund af yngelpleje. For at sikre at mænd både gik på jagt og kom tilbage til dem med byttet, skulle kvinder have gennemtvunget regelmæssige perioder af kollektiv seksuel afholdenhed. De synkroniserede deres månedlige blødninger med månens mørke faser. I disse perioder holdt de sig fra samleje, hvilket sendte mænd ud på jagt. Da mænd så vendte tilbage med byttet ved fuldmåne, blev der en tid for festlighed. Vildtet blev tilberedt til et festmåltid, og kvinder genoptog samleje. Således skabte kvinder en kulturel konstruktion, dvs. en symbolsk analogi mellem månens mørke fase, menstruation og seksuel afholdenhed på den ene side, og mellem fuldmåne og samleje på den anden. Denne nyskabte blodsymbolik indebar, at både sex med kvinder og spisning af rå kød blev tabu for mænd i månens mørke fase. Ved fuldmåne blev kvinders blod »renset« med vand (rituel afvaskning) og vildtets blod »renset« med ild (rituel tilberedning), så fuldmåne blev en tid for festlighed, kødspisning og seksuelle relationer. Ved overgangen fra jægersamfund til agerbrug forsvandt denne vekslende mellem de to former for samvær – adskillelse og forening mellem det kvindelige og det mandlige. Chris Knights hypotese beror altså ikke på modsætningen mellem hankøn og hunkøn, men på to vekslende typer af relationer mellem kønnene: en tid for seksuel afholdenhed og dyrkelse af (blod)slægtskab og en tid for seksuelle og ægteskabelige relationer.

Kønnenes adskillelse vs. Kønnenes forening

Mørk måne vs. Fuldmåne

Blod vs. Semen

Rå vs. Tilberedt

Vand vs. Ild

Afholdenhed vs. Festlighed

Menstruation vs. Æglægning

Slægtskab vs. Ægteskab

Der er al mulig grund til at være mistænksom over for grandiose systemer, der påstår at gøre rede for al kulturs oprindelse ved et enkelt skema. Men derfor kan de godt være »gode til at tænke med«. Chris Knights hypotese vidner i hvert fald om den fascination, som månen udøver også på antropologer!

Forståeligt nok har traditionelle trosforestillinger og ritualer knyttet til månen vakt genklang både hos moderne feminister som et tegn på kvinders empowerment og hos *New Age* bevægelser med deres holistiske syn på mennesket, i tæt harmoni med natur og kosmos.

Månen og de nye religiøse bevægelser

I de sidste 50 år har der været en eksplosion af nye religiøse bevægelser; der er cirka hundrede alene i Danmark, dog har kun få af dem mere end et par hundrede medlemmer. En del af disse bevægelser betragter sig som *nyhedninge*, idet de mener at føre deres tro tilbage til diverse gamle førkristne religioner. Hvad disse forskellige bevægelser har til fælles, er en førkristen livsanskuelse (ikke at forveksle med *Satanisternes* anti-kristne syn), tilbuddet af flere naturguder i modsætning til monoteisme og en interesse for det magiske og det okkulte. For de fleste af dem spiller månen en vigtig rolle i det rituelle år.

Især for moderne heksetro og heksekulter spiller månen en altafgørende rolle. Wicca religionen blev skabt i 1920'erne af Gerald Gardner på grundlag af Margaret Murrays påstand om, at heksene blev forfulgte i Europa, fordi de repræsenterede en ubrudt tradition af førkristen naturreligion, som tillagde kvinden en meget stor kraft. Denne påstand er ganske vist blevet anfægtet af historisk forskning (27). Men moderne hekse henter inspiration i førkristne kilder, især keltiske, i europæisk folkløse og i mytologi. Wiccatilhængere, *Wiccanere*, som endnu er meget få i Skandinavien, men talstærke i Storbritannien og USA, betragter sig selv som præster og præstinder af en gammel europæisk shamanistisk naturreligion. De tilbeder både en gud og især en gudinde, den »*Store Gudinde*«, i hendes egenskab af *Giveren af alle goder* ved tiltagende måne og af *Altødelæggeren* ved aftagende måne. Wiccanere forestiller sig den Store Gudinde i tre former i forbindelse med månens faser. *Diana* eller Jomfruen, hersker over den tiltagende måne; *Selene* eller Matronen, hersker over fuld månen; og *Hecate*, den Kloge Gamle Kone, hersker over den aftagende måne og over den mørke måne (28).

Det første punkt i den amerikanske hekseforenings trosbekendelse lyder »*Vi praktiserer riter for at komme på bølgelængde med livets rytmer, sådan som de bliver markeret af månens faser, af de fire årstider, og af solhverv og jævndøgn*« (29).

Polarfolket tilbeder månen, solen og stjernerne.

» Wicca er i bund og grund en måneorienteret religion, hvor vi fejrer otte kalenderfester, kaldt sabbatter« (30). De otte sabbatter er jævnt fordelt på året. De fire store svarer til kelternes fire store årsfester og beholder samme navn: *Imbolc* (31.1/1.2), *Beltane* (30.4/1.5); *Lughnasadh* (31.7/1.8) og *Samhain* (31.10/1.11). De fire mindre sabbatter fejres ved de to solhverv og de to jævndøgn. Det er værd at bemærke, at *Beltane* falder sammen med *Valborgnatten* og *Samhain* med *Allehelgensaften*, to store mærkedage i det førindustrielle samfund. Ud over *sabbatter*, som er kalenderfester, holder hekse også *esbather*, sammenkomster, hvor de mødes for at udøve hvid magi og healing. Disse *esbather* finder sted mindst en gang om måneden, altså tretten gange om året, normalt ved fuldmåne. Dog holder nogle heksekredse *esbath* en gang om ugen og fejrer også nymåne. Under *esbath* suger heksene månens kraft til sig. Dette plejer at finde sted under et trance-ritual, hvor en Høj Præstinde beder gudindens ånd om at komme ind til sig og igennem sig at tale til de tilstedeværende. Wiccanere henter inspiration fra *The Book of Shadows*, som indeholder liturgier, myter, drømme m.m. Wiccaritualer gør brug af nogle »hellige« genstande: en *athamen* (rituel kniv), en kalk, en stav, klokker og først og fremmest en *pentagel*, som er en femstjerne, med to spidser nedad, i modsætning til *Satanisternes*.

Asatro-tilhængere holder også otte officielle *blót* – rituelle sammenkomster – om året og nogenlunde på de samme datoer som Wiccanere, dog under andre navne. *Asa-* og *Vanetrosamfund*, som for nylig blev anerkendt af Kirkeministeriet i Danmark (31), tilbeder de gamle nor-

diske guder, men i modsætning til *Odinister* hylder de også vætterne, de mindre naturvæsner. At *blóte* betyder at ofre. *Blótet* bliver normalt udført under ledelse af to ceremonimestre, en mandlig *gode* og en kvindelig *gydje*, midt i en lukket cirkel af deltagere. Rituallet kan variere efter *godens* eller trofælleskredsens ønsker, men det bygger på et grundlæggende mønster. *Goden* og/eller *gydjen* går rundt, og ved hvert af de fire verdenshjørner påkalder han/hun en af de nordiske guder og gudinder, oftest Odin, Frej, Freja, Thor (32) og ofrer mjød til dem fra et drikkehorn. Deltagerne gentager hans/hendes hyldest. Der bliver også ofret til vætterne. Så går drikkehornet rundt, deltagerne kan drikke og udråbe en personlig hyldest, dog kun til en af de anerkendte nordiske guder. Der bliver også læst nogle vers højt fra den ældre *Edda*. Personlige objekter kan indvies og personlige løfter aflægges på en edsring. Rituallet bliver efterfulgt af et blótmåltid.

Officielt bliver der holdt *blót* på otte hellige dage om året. De fire store *blóter* finder sted ved de to jævndøgn og de to solhverv, altså i forbindelse med solens position. De fire mindre *blóts* finder sted i begyndelsen af februar (*Thoreblót* eller *fakkelblót*); natten til 1.maj (*Vårblót*); i august (*Høstblót*) og natten til 1. november (*Ætteblot*, hvor man hylder forfædrene). Disse otte hellige datoer er næsten de samme som *Wiccans*. Men hvad *Wiccanere* betragter som store sabbatter, regnes for mindre *blót* af *Asatro*, og omvendt. Solens position synes at være vigtigere for *Asatro* og månens færden for *Wicca*.

Men *Asa-* og *Vanetrosamfund* er ikke nogen sekterisk trosretning, og hvor tit eller hvornår man vil *blóte* er op til én selv: »*Selve datoen går jeg ikke så meget op i. Nogle synes, det er vigtigt at blóte »lige på dagen«, altså lige den dag, hvor f.eks. forårsjævndøgnet falder. For mig er det vigtigere, at månen er tiltagende og at det er week-end* (33). ... *Jeg har det bedst med at udføre blót mellem nymåne og fuldmåne. Jeg synes det føles rigtigt at lade månens tiltagende kraft styrke rituallet. Olrik og Ellekilde er inde på, at blót har fundet sted i tiltagende måne, så noget tyder på at det der føles rigtigt for mig, også har føltes rigtigt for de gamle*« (34).

Altså er de nye religiøse bevægelser ikke fundamentalister. Det fornyede behov for fælles ritualer skal forenes med det enkelte individs behov. Scott Cullinghams bog *Lær at praktisere Wicca* er »en praktisk orienteret guide for den der ønsker at udøve Wicca i enrum«. Og en *Asatro* skriver:

»*For mig er det essentielt, at de ting jeg gør, kommer indefra. Det betyder, at de enkelte dele i rituallet skal føles rigtige og ægte. Det er for mig vigtigere, end om der er belæg for dem i kilderne. Falder de*

to ting sammen, er det bare helt fint, men vi ved så lidt om, hvordan blót har foregået oprindeligt, og meget af det vi ved, kan vi ikke bruge« (35).

Og en Wiccaner skriver:

»Wicca ... finder nye veje og nye ritualer hele tiden, alt efterhånden som vi udvikler os. Som Wiccan lever man i troen men ikke med troen« (36).

For mig at se er dette udsagn meget karakteristisk for nutidig religiøsitet, som forener moderne krav om personlig udvikling med ældre tiders kosmiske bevidsthed.

Noter

1 »La Venus à la corne« kan ses på Musée d'Aquitaine i Bordeaux, Frankrig. 2 Paul Sébillot, *Le Folklore de France*: 1904, s. 29. 3 Johannès Plantadis, *Revue des Traditions populaires XVII*, s. 340. 4 *Revue des Traditions populaires XVII* s. 587; E.T. Kristensen, *Danske Sagn II*, s. 276, nr. 116. 5 Victor Smith, *Mélusine I*, spalte 404; Sébillot, ss. 11-15. 6 *Bulletin de la Société Liégeoise de Littérature Wallonne, 2e série, bd. XIX* ss. 285 ff. 7 Sébillot, s. 19. 8 Sébillot, ss. 42-43. 9 *Revue des Traditions populaires XVII*, s. 586. 10 Béranger-Feraud, *Superstitions et survivances étudiées au point de vue de leur origine et de leurs transformations* bd.5, s. 185. Paris, Leroux, 1896. 11 Sébillot, s. 46; Thiele III, s. 100. 461-462. 12 L.-F. Sauvè, *Le Folk-lore des Hautes-Vosges*, ss. 201-202. Paris, 1889. 13 F.-M. Luzel, *Revue Celtique III*, s. 452. 14 E.T. Kristensen, *Jydske Folkeminder IV*, s. 367,183. 15 Thiele, III, s.119, nr. 540 16 Landmand fra Devon, England, optegnet af Iona Opie i 1987. Opie, Iona & Moira Tatem, *A Dictionary of Superstitions*, Oxford University press (1989) 1996, s. 265. 17 Optegnet i 1967 af Iona Opie, Opie, Iona & Moira Tatem, *A Dictionary of Superstitions*, Oxford University Press (1989) 1996, s. 265. 18 Verdier: 1979: ss. 19-74. 19 Elstrup Rasmussen, O 1963: *Bio-dynamiske grundtræk*, Åbyhøj, Bio-dynamisk Forlag. 20 TV2/Midtvest har lavet en udsendelse om Maria Thuns forsøgscenter. 21 Liselotte Ericsson & Elsa Scheiderbauer »Jorden har oss detta gett« -: Anders Salomonsson, *Mera än Mat*, Stockholm, 1987, ss. 204-205. 22 Liselotte Ericsson & Elsa Scheiderbauer »Jorden har oss detta gett« -: Anders Salomonsson, *Mera än Mat*, Stockholm, 1987, s. 191. 23 Steiner, Rudolf, 1930: ss. 20-24. 24 J.G. Frazer 1913 ss. 342-43. 25 Emily Lyle 1990, ss. 48-51. 26 Chris Knight: 1991. 27 bl.a. af Ronald Hutton: 2001. 28 cf. Adler: 1997; Guiley: 1990; »Cyprianus«. Netværk for hekse i Danmark; hjemmeside www.amenitha.dk. 29 kan læses på Internet www.dci.dk/da/mtrl/wicca.html. 30 Chat på Internet www.dci.dk/da/mtrl/wicca.html. 31 den 6.11.2003 se Kirkeministeriets *Retningslinier for det Rådgivende Udvalg* www.km.dk/publikationer 20020912 retningslinier rtf. 32 se beskrivelse af diverse officielle blót på *Forn Sidrs* hjemmeside. 33 Godtved 2001: s. 65. 34 Godtved 2001: s. 54. 35 Gorved, s. 54. 36 Chat på Internet www.dci.dk/da/mtrl/wicca.html

Litteratur

Adler, Margot (1979) 1998: *Drawing down the Moon: Witches, druids, goddessworshippers, and other pagans in America to-day*.
Cullingham, Scott 2000: *Lær at forstå og praktisere Wicca på egen hånd*. overs. fra engelsk.

- Feilberg, H. F. (1886-1893): *Bidrag til en Ordbog over jyske Almuesmål*. 4 bd. København. *Forn Sidr*, tidsskrift for Asa-og Vanetrosamfund.
- Frazer, Sir James George 1913: *The Golden Bough* (3. udgave), part VI: *The Scapegoat*, MacMillan, London.
- Gotved, Gudrun Victoria 2001: *Asatro. De gamle guder i moderne tid*. Aschehoug, København.
- Guiley, R. 1990: *The Encyclopedia of Witches and Witchcraft*.
- Hutton, Ronald 2001: *The Triumph of the Moon- a History of Modern Pagan Witchcraft*, Oxford.
- Knight, Chris, 1991: *Blood Relations: Menstruation and the Origins of Culture*, Yale University Press, New-York / London.
- Kristensen, Evald Tang, (1892-1901) 1980: *Danske Sagn som de har lydt i folkemunde. Udelukkende efter utrykte kilder. Samlede og tildels optegnede af ...* København, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busk.
- Kristensen, Evald Tang 1871-1891: *Jydske Folkeminder 1-XI*.
- Lyle, Emily 1990: *Archaic Cosmos- Polarity, space and time*, Edinburgh.
- Sébillot, Paul (1904). *Le Folk-lore de France*, bd. I: *Le Ciel et la Terre*. Guilmoto, Paris.
- Steiner, Rudolf, 1930: *En indføring I den antroposofiske verdensanskuelse*. København, Antroposofisk Forlag (oversat efter *Anthroposophie-eine Einführung in die anthroposophische Weltanschauung*, Dornach, 1927).
- Rasmussen, O. Elstrup 1963: *Bio-dynamiske grundtræk*, Åbyhøj, Bio-dynamisk Forlag.
- Thiele, Just Mathias, 1968: *Danmarks Folkesagn*. 3bd. Rosenkilde & Bagger, København.
- Verdier, Yvonne 1979: *Façons de dire, Façons de faire – La laveuse, la couturière, la cuisinière*. Paris, Gallimard. Overs. Til svensk: *Tvåtterskan, sömmerskan, kokerskan: livet i en fransk by genom tre kvinnoyrken*, 1988.

Summary

The moon in folk belief

– then and now

The phases of the moon have always been a fascinating mystery to mankind, and most cultures have tried to explain them in conjunction with the equally mysterious monthly cycle of women. This has inspired numerous myths, legends, beliefs, practices and rituals whose common feature is an analogy between the waxing and waning of the moon and the processes of growth and decay, both natural and human. During the last three centuries since the Enlightenment most of these beliefs have been discarded as superstitions.

But modern anthropologists and ethnologists acknowledge the immense impact that the moon and the related mental representations and rituals connected have had on cultural history. Rudolf Steiner's Anthroposophy, which is quite influential in Scandinavia, aspires to attune biological rhythms to cosmic rhythms in every sphere of human activity. And with the rapid growth of »New Age« worldviews and new religious movements, especially the Wiccans or modern witches, the moon is regaining its traditional ritual importance in parts of our post-modern society.